

Ankara Halkevinde Sahne Sanatları Alanında Gerçekleştirilen Çalışmalar: Genel Bir Değerlendirme

Gönderim Tarihi: 09.12.2022 – Kabul Tarihi: 01.02.2023

Ceren Aygüt

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Plastik Sanatlar Anasanat Dalı, Sanatta Yeterlik Programı
cerenaygut@gmail.com, **ORCID:** 0000-0001-9205-8020

Özet

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türk halkını çağdaş ve modern bir toplum haline getirmek için pek çok yenilikçi adım atılmıştır. Atatürk ve CHP'nin öncülüğünde 19 Şubat 1932'de açılan Halkevleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür kurumları olarak 1951 tarihine kadar hizmet vermiştir. Bu süreçte Dil, Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Müze ve Sergi Şubesi olmak üzere 9 şube açılmıştır. Temsil şubesi, dönemin ihtiyaçları doğrultusunda etkili bir çalışma alanı olmuştur. Hem halkın gelişimi için oldukça faydalı çalışmalar yapılmış, hem de ulus bilincini kazandırmak için bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, başkentte topluma yön veren bir kurum olarak Ankara Halkevi Temsil Şubesi'nin etkinliklerini incelemektir. Ankara Halkevi, Türkiye Cumhuriyeti'nin sanatsal kimliğini oluşturmak için yaptığı çalışmalarla ön plana çıkmaktadır. Kendi binasında yapmış olduğu çok sayıda temsille beraber, köylere, kasabalara da ulaşarak geniş bir alanda faaliyetlerini sürdürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri, Tiyatro, Ankara Halkevi

Studies in the Field of Performing Arts at The Ankara People's House: A General Evaluation

Sending Date: 09.12.2022 – Acceptance Date: 01.02.2023

Ceren Aygüt

Kocaeli University Faculty of Social Sciences, Department of Plastic Arts, Proficiency in Arts Program
cerenaygut@gmail.com, **ORCID:** 0000-0001-9205-8020

Abstract

With the proclamation of the Republic, many innovative steps were taken to transform the Turkish people into a contemporary and modern society. The People's Houses, which were opened on February 19, 1932, under the leadership of Atatürk and CHP, served until 1951, as the cultural institutions of the Republic of Türkiye. In this process, 9 branches were opened. These branches are Language, History and Literature, Fine Arts, Theatre, Sports, Social Aid, Public Education Centers and Courses, Library and Publication, Ruralism, Museum and Exhibition. The theatre branch has been an effective field of study in line with the needs of the period. In the theatre branch, very beneficial studies were done for people's development. Also, it was used as a propaganda tool to gain national consciousness.

The aim of this study is to examine the activities/events of the Theatre Branch at the Ankara People's House, as an institution that leads the society in the capital city. The Ankara People's House stands out with its works which are to create the artistic identity of the Republic of Türkiye. Besides the many performans, it made in its own building, it continued its activities in a wide area by reaching the villages and towns.

Keywords: The People's Houses, Theatre, The Ankara People's House

GİRİŞ

Cumhuriyet'in ilanından sonra, Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'ni uygar ve çağdaş bir ülke konumuna taşıma gayesiyle pek çok alanda yenilikçi adımlar atılmıştır. Halkın öncülüğünde ve örgütlenmesiyle toplumsal ve kültürel kalkınmanın yaşanacağı düşüncesi Halkevlerinin kurulmasını sağlamıştır. Halk ve halkçılık anlayışı, Halkevlerinin temelini oluşturan yapı taşlarıdır. Halkçılık; Mustafa Kemal Atatürk'ün dönemin ihtiyaçları doğrultusunda, 1937 yılında Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na (Anayasa) eklediği altı ilkeden biridir. Esas olarak bu ilke, Halkevleri'nin oluşum hedeflerinden olan halkta birlik ve beraberlik duygusunu yaratmak ve korumak açısından önemli bir yer tutmaktadır. Halkın örgütlenmesiyle hayat bulan, kültürel, bilimsel ve toplumsal gelişmeyi sağlayan halkın evleri, halk ve halkçılık kavramları ışığında ortaya çıkmıştır. *"Halk aynı ülkede yaşayan ve o ülkenin yurttaşı olan insan topluluğu olabildiği gibi, aynı ülkede oturmamakla birlikte aralarında soy, din vb. yönünden bağ bulunan insan topluluklarını da anlatmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>)."* Halkçılık anlayışı ise; köylü ve işçi sınıfının iktidara karşı ekonomik ve sosyal haklarını elde etme çabasıyla başkaldırmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Halkçılığa göre; bireylerin birbirinden üstün olmamasıyla birlikte aile, sınıf ya da topluluklar da birbirinden üstün değildir. Halkçılığa göre, devlet kanunları önünde herkes eşit haklara sahiptir. Toplumun dayanışma içinde hareket etmesi ve kimsenin ayrıcalık sahibi olmaması gibi etkenler ön plana çıkar (Dinç, 2008: 1).

Halkçılık, içinde bulunulan toplumun geleneksel kültür yapısı ile modern kültürün getirdiği yenilikler arasındaki karşıtlıkları fonksiyonel olarak açığa çıkarması bakımından, Batıda ve Doğuda pek çok direnişin de çıkış noktası olmuştur. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sırasında, ulusal kurtuluş hareketini halkçılık anlayışıyla temellendirmiştir. Ancak bu anlayışı ülkenin koşullarına göre eklektik ve sentezci bir tutum izleyerek oluşturmuş; Fransız devrimiyle birlikte Batıda gelişen halkçı düşünceler ile Rusya'da ortaya çıkan Narodnik hareketin düşüncelerini Türkiye gerçeklerine göre yeniden şekillendirmiştir. Bu süreçte halkçılığı katı bir doktrin olarak ele almayarak toplumun gerçekliğine yakınlaştırmış ve adım adım geliştirerek ülkenin ilerleyişine yön vermiştir. Tam bağımsız bir ülke hedefleyerek, halkı baskıdan ve sömürüden kurtarmak için çalışmıştır (Çeçen, 1990: 44-82).

Türkiye Cumhuriyeti'nin bir halk devleti olduğunu belirten Atatürk bu görüşlerini verdiği demeçlerde şu şekilde açıklamıştır:

"Bugünkü mevcudiyetimizin aslî mahiyeti, milletin genel eğilimlerini ispat etmiştir, o da halkçılık ve halk hükümetidir. Hükümetlerin halkın eline geçmesidir... İdareyi halka teslim etmek için çalışalım. O zaman bütün müşküllerin ortadan kalkacağına kâiniyim... (Dinç, 2008: 1)."

"Bugün hakkıyla övünebileceğimiz bütün başarıların gizi yeni Türk devletinin yapısındadır. Gerçekten, Türkiye devletinin bu yeni kuruluşun dayandığı temeller, nitelik bakımından"

kendinden önceki tarihsel kuruluşların temellerinden başkadır. Bunu bir sözcük ile anlatmak gerekirse diyebiliriz ki yeni Türkiye devleti bir halk devletidir. Geçmişin kuruluşları ise bir kişi devleti idi, kişilerin devleti idi (Çeçen, 1990: 61)."

1. Halkevlerinin Açılışı

Cumhuriyet'in ilanından sonra dönemin siyasal, sosyal ve kültürel yapısının, yaşanan ekonomik sıkıntıların ve yol açtığı sosyal huzursuzlukların farkında olan Atatürk, pek çok yenilikçi adım atarak halkın kalkınmasını amaçlamıştır. Yetişkinler için okuma yazma öğrenimini artırmayı, halkın çalışma gücünü etkili kullanmayı ve ülkenin her yerinde eşit ve bilinçli bir toplum yaratmayı hedeflemiştir. Bu çabaların halka ulaşarak, ülkenin sosyal, toplumsal ve kültürel anlamda dinamizm kazanması, devlet ve halk arasındaki kopukluğun giderilmesi için Halkevlerinin kurulmasını sağlamıştır.

Yetişkin eğitimleri için Halkevleri kurulmadan önce Millet Mektepleri ve Türk Ocakları birçok hizmet vererek, halkın gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Halkevlerinin öncülü olan bu kuruluşlarda halkın gelişmesi ile kültür, ülkü, amaç ve düşünce birliği sağlayarak refah seviyesi yüksek bir toplum hedeflenmiştir.

1928 yılında Harf Devrimi'nden kısa bir süre sonra kurulan Millet Mektepleri'nde okuma yazma oranına katkı sağlamak ve yüksek değerlere sahip vatandaş nasıl olunur konularında halkı geliştirmek için yaygın bir eğitim verilmiştir. Atatürk, Millet Mekteplerine büyük önem vermiş, Genel Başkanlığını yapmış ve 1927'de % 10.6 olan okuma yazma oranı 1935 yılına kadar olan süreçte % 19.2'ye çıkmıştır (Olgun, 2019: 7-10). Öte yandan Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde de, 25 Mart 1912'de faaliyet göstermeye başlayan Türk Ocakları; halka ulus bilincini kazandırmak, eğitim ve gelişime katkı sağlamak için pek çok çalışmada bulunmuştur. Eğitim, tarih, siyaset, sağlık, sanat vb. çeşitli konularda Halide Edip Adivar, Yahya Kemal Beyatlı, Mehmet Fuat Köprülü, Mehmet Emin Yurdakul gibi dönemin fikir insanları tarafından beş yüzü aşkın konferans verilmiştir. *"Ayrıca her çeşit Türk eserini gösteren üç bin camdan oluşan bir koleksiyon vücuda getirilerek, konferansların konularını cazip hale getirmek için bazıları ülkemizde ilk defa olarak aks camı (slayt) gösterisi ile verilmiştir (Sarınay, 2005: 164)."* Ocaklar, Türk kadınlarının sosyal hayata kazanımı için çalışmalar da yürütmüştür. Halide Edip Adivar, Müfide Ferit Tek, Fatma Aliye ve Nakiye Hanım gibi aydın kadınlar Ocak kürsüsünde konferanslar vermiş ve bu süreçte ilk defa kadın ve erkekler aynı salonda konferans, temsil, konser gibi etkinlikleri yan yana izleme fırsatına erişmiştir. Bir yandan da, bu temsillerde ilk kez kadın sanatçıların erkeklerle birlikte sahneye çıkmasına öncülük edilmiştir. Halide Edip Adivar'ın yazdığı *Yeni Turan* adlı oyunda Müslüman kadının sahneye çıkması başta engellenmiş olsa bile kararlı duruşları sayesinde, yine Halide Edip Adivar'ın yazdığı ve Muhsin Ertuğrul'un sahnelediği *Kenan Çobanları* oyununda kadınlar sahneye çıkmayı başarmış ve pek çok övgü almıştır (Sarınay, 2005: 163-167).

Türk Ocakları bünyesinde yer alan aydınlar Milli Mücadelede de aktif rol oynamıştır. İşgal yılları sürecinde kapatılan Ocaklar, savaştan sonra faaliyetlerine yeniden başlar. Atatürk bu süreçte, Türk Ocaklarını ulusçuluk ve halkçılık ilkelerini pekiştirmek için Cumhuriyet yönetiminin bir parçası haline getirmek istemiş ve böylece Türk Ocakları, Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir kültür şubesi olarak hizmet etmeye başlamıştır. Ancak gelişen zaman içinde Türkçülük-Turancılık görüşleri baskın olmaya başlayan Ocaklarda, Mustafa Kemal karşıtı sesler yükselmeye başlamış, bazı inkılaplara karşı ilgisiz kalmaları ve iç yapılanmasında çıkan sorunlardan dolayı anlaşmazlıklar yaşanır hale gelmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, 1930 yılının sonlarında çıktığı yurt gezilerinde, yapılan inkılapları ülkenin her köşesine yaymak için doğrudan halkla iç içe olacak bir kuruluşun gerekliliğinden bahsetmiştir (Arıkan, 1999: 262-269; Olgun, 2019: 1-10). Aynı zamanda Atatürk, bazı genç ve aydınları yurtdışına göndererek oralarda yapılan halk eğitimi çalışmalarını incelemelerini sağlamıştır. Örneğin, Selim Sırrı Tarcan İsveç'e gitmiş, Vildan Aşir Savaşır da birçok Avrupa ülkesini gezmiş ve özellikle Çekoslovakya'daki her kent ve kasabaya kurulan *Sokol* isimli halk eğitim merkezlerini yakından gözlemlemiştir. Daha sonra bu gözlemlerini raporlayarak Ankara'ya ulaştırmış ve çalışmaları Halkevlerinin oluşmasına katkı sağlamıştır (Kara, 2006: 20; Çeçen, 1990: 108). Bu gelişmeler ışığında 1931 yılı içinde Türk Ocakları kapatılarak, Halkevlerinin kurulması için çalışmalara başlanmıştır.

Halkevleri, CHP'nin Genel Merkezine bağlı ancak siyasi bir tutum içine girmeden halkın geneline ulaşmayı hedefleyen bir yapı olarak tasarlanmıştır. CHP milletvekili ve Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip, Halkevlerini kurmayı üstlenerek Ankara'da bu konuyla ilgili bir toplantı yapmak amacıyla dönemin önde gelen aydınlarını bir araya getirmiştir. Önce bir komisyon kurulmasını sağlayan Dr. Reşit Galip, Halkevlerinin açılması için aylar süren geniş kapsamlı çalışmaları başlatmıştır. Yapılan ayrıntılı çalışmalar sonucunda 19 Şubat 1932 tarihinde resmi olarak Halkevleri açılır. Başlangıçta Afyon, Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Aydın, Bolu, Denizli, Diyarbakır, Çanakkale, Eskişehir, Samsun, Malatya ve Konya olmak üzere 14 Halkevi kurulmuştur.

Halkevlerinin açıldığı 1932 yılına kadar yaşanan süreçte toplum, Saltanat ve Hilafet'in kaldırılması, Cumhuriyet'in ilan edilmesi, yeni bir Anayasa hazırlanması gibi büyük değişim ve yeniliklerle karşılaşmıştır. Bu değişim ve yeniliklere halkın adapte olabilmesi için Halkevleri büyük katkı sağlamıştır. Halkın evlerinde Cumhuriyet'in amaçlarını anlatarak, Atatürk ilke ve devrimlerini yayarak, birbirini anlayabilen bir halk kitlesi oluşturmak için pek çok çalışma yürütülmüştür. Aynı zamanda köyde ve büyükşehirlerde yaşayan halkın birbirine uyumlanması için de çalışılmıştır. Atatürk ve CHP'nin öncülüğünde yürütülen Halkevlerinde sosyal ve kültürel yapıya hitap eden farklı ilgi alanlarına yönelik Dil, Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kursları, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Müze ve Sergi adında 9 şube açılmıştır.

Dr. Reşit Galip, Ankara Halkevinin açılışında yaptığı konuşmada Halkevlerinin kapsamını ayrıntılı bir şekilde halka aktarmıştır. Bu konuşmada halkı geleceğe hazırlayacak birçok alanı kapsayan etkinliklerin yalnızca Ankara, İstanbul gibi büyükşehirlerle sınırlı kalmayıp, ülkenin dört bir yanına dağılarak, tarih öğrenimi ile tarih bilincinin geliştirileceğinden, yeni alfabe ile okuma yazma öğrenimini ülkenin her ferdine ulaştırmayı amaçladıklarından bahsetmiştir. Aynı zamanda güzel sanatların, el sanatlarının toplum kalkınmasındaki önemine, temsillerin ulusal bilince katkısına, spor kollarının bedensel gelişim ve ruh sağlığı için ne denli gerekli olduğuna, müze ve sergilerle toplumsal belleğin oluşturulması gerekliliğine, halkı bilimle, teknolojiyle buluşturarak geleceğin bilim insanlarını yetiştirmeyi hedeflediklerine değinmiştir. Ülkenin çoğunun köylerde yaşaması ve köylerde okuryazar oranının azlığı, kültürel etkinliklerden yoksun kalmalarından dolayı gelişmemeleri gibi sorunlardan ötürü köycülük kolunun önemini de anlatmıştır (Çeçen, 1990: 114-115; Kara, 2006: 68).

19 Şubat 1932 tarihinde başlangıçta 14 ilde açılan Halkevleri; 18 yaşının üstündeki her bireyin üye olmasına olanak sağlarken, 18 yaş altı bireyler ise yapılan faaliyetlere yalnızca izleyici olarak katılmıştır. Bir ilde bulunan Halkevi ile çevresinde bulunan köylere dek hizmet götürmek hedeflenmiş ve yapılan tüm çalışmalar rapor edilerek yönetim ve denetlemeyi yürüten CHP İl Yönetim Kuruluna sunulmuştur. Halkevlerinin yeterli yapılanmayı gösteremediği küçük yerleşim birimlerinde ise 1940 yılından itibaren Halkodaları kurulmuştur. Küçük yerleşim birimlerinde hizmet gösteren Halkodalarında ise; dergi, gazete okuma gibi etkinliklerin yapıldığı bir okuma alanı ile halkı ilgilendiren, toplumun gelişimini destekleyecek konularda tartışmaların yapıldığı, müzik dinletilerinin, kısa oyunların ve sergilerin de yer aldığı bir salon kullanılmıştır (Kara, 2006: 68-72; Karadağ, 1998: 62). Kara'nın aktardığına göre; Halkevlerinin ilk açıldığı yıldan itibaren 915 konferans, 373 konser, 511 temsil düzenlenmiştir (Kara, 2006: 71).

2. Halkevleri Temsil Şubeleri ve Çalışmaları

Halkın bireysel gelişimi ve refah bir toplum oluşmasını sağlamak amacıyla açılarak dokuz farklı şube üzerinden yürütülen bu evlerde, devletin de desteğiyle birlikte sanat çalışmalarının büyük bir önem taşıdığı görülmektedir. Atatürk'ün *Türk kültürünü muasır medeniyetler seviyesinin üzerine çıkarmak* ülküsü de bu durumun temel dayanaklarından biri olmuştur. Atatürk çağdaşlaşmayı bir bütün olarak görmüştür. Güzel sanatlarda ilerlemeyi ve eser üretmeyi medeniyetin göstergesi olarak ele almış, ancak bu şekilde milletlerin gelişmiş medeniyetler arasında yer alabilecekleri görüşünü savunmuştur (Evcin, 2011: 523). Bu sebeple Halkevlerinde müzik, resim, tiyatro, opera, bale gibi çeşitli alanlarda çalışmaların yapılması için birçok imkân sağlanmıştır. Okuma yazma oranının çok düşük olduğu yıllarda kurulan evlerde Temsil Şubesi önemli bir yer tutmuştur. Açılan Temsil Şubelerinde Atatürk devrimlerini özümsetmek, Cumhuriyet'in ilanına kadar olan süreçte yaşanan zorlukları, savaşları ve

kazanımları aktarmak hedeflenmiş ve bu hedef doğrultusunda izleyicileri eğlendirerek öğretme işlevinden faydalanarak temsiller bir nevi propaganda aracı olarak kullanılmıştır.

Reşit Galip, Ankara Halkevi açılışında yaptığı konuşmada sahnelenecek temsillerin niteliğinden bahsetmiştir. Galip, Halkevlerinde sadece milli tezleri savunan, Türk tarihinden, Milli Mücadele'den bahseden, Saltanat ve Cumhuriyet, modern okul ve medrese, iyi vatandaş ve kötü vatandaş gibi karşıtlıklarla halkı aydınlatacak temsillere yer verileceğini belirtmiştir (Yaşar, 2008: 66-67). Bu anlamda Temsil Şubesi, Halkevlerinin en aktif şubelerinden biri olarak hizmet verir. Belirli günlerde, açılışlarda anlatım yolu olarak temsillere öncelik verilmiştir. Halkı aydınlatmak, ulusal bilinci geliştirmek için bazen Atatürk ve CHP'nin de siparişi ile yazılan ve sahnelenen oyunların yanı sıra klasikler de sahnelenmiştir.

Maddi bir karşılık beklemeden halkın hep birlikte çalıştığı halkın evlerinde etkin bir sanat ortamı oluşturulmuştur. Karadağ'ın aktardığına göre Halkevlerinde açılan Temsil Şubelerinin nasıl işleyeceği *Halkevi Çalışma Talimatnamesinde* belirlenmiştir. Örneğin; sadece büyükşehirlerde değil aynı zamanda kasaba ve köylere ulaşmak, gençlerin çok yönlü gelişimini sağlamak, ülkeye faydası dokunacak bireyler yetiştirmek ve tiyatro mesleğini icra edecek yetenekleri keşfetmek gibi amaçları bulunmaktadır. Her Halkevinde bu amaçlara yönelik kadın ve erkeklerden oluşan gruplar oluşturulmuştur. Bu gruplar oluşturulurken kadın rollerini erkek oyuncuların oynamasına izin verilmeyeceği talimatnameyle kesinleştirilmiştir (Karadağ, 1998: 96).

Halkevleri Temsil Şubelerinin iki önemli görevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kadın ve erkek üyelerin bir arada bulunduğu bir temsil grubu oluşturmak, diğeri ise CHP Genel İdare Kurulu tarafından belirlenen ya da izin verilen oyunları sahnelemektir. Ayrıca sahnelenen oyunların turneye çıkarılması ile daha çok insana ulaşması da sağlanmıştır. Her Halkevinde Temsil Şubesi açılabilmesi için salon ve sahne olması koşulu vardır. Avrupa'dan öğrenilen çerçeve sahne yapısı benimsenerek, dekorsuz, ışsız, sahne koşulları uygun olmayan yerlerde oyunların oynanmayacağına kanaat getirilmiştir (Başbuğ, 2013: 49-51). CHP Genel Sekreterliği tarafından kurulan Müşavir Mimarlar Odası tarafından hem Halkevlerinin konumuna, yörenin ihtiyaçlarına ve gelişme yönlerine göre genel binaları tasarlanmış, hem de içinde yer alacak sahnenin koşulları belirlenmiştir. Halkevleri ve Halkodaları için ayrı ayrı ölçüler belirlenmiş ve sahne olmayan evlerde temsiller açık havada, boş alanlarda sahnelenmiştir. Sahne boyutları genel olarak şu şekildedir:

KÜÇÜK SAHNE BOYUTLARI		BÜYÜK SAHNE BOYUTLARI	
Salon Boyu	14 m	Salon Boyu	15 m
Salon Eni	8,5 m	Salon Eni	9,50 m
Sahne Ağızı	4,20 m	Sahne Ağızı	4,50 m
Sahne Derinliği	4,20 m	Sahne Derinliği	4,20 m
		Balkon Eni	5,50 m
		Balkon Derinliği	7 m

Tablo 1: Tiyatro boyutları (Karadağ,1988: 162-163)

Dönemin tiyatro üslubunu anlatmak için CHP tarafından *Tiyatroda Makyaj, Tiyatroda Diksiyon* ve *Sahne* isimli kitapçıklar hazırlatılarak Halkevlerine dağıtılmıştır. Aynı zamanda haftanın belirli günlerinde hoparlörler ile canlı yayınlar yapılarak okuma tiyatrosu etkinlikleri de düzenlenmiştir (Karadağ, 1998: 103-104). Karadağ'ın aktardığına göre; Ankara Halkevinde *Sahne* adında bir kitap hazırlanmış ve bu kitapta sahnelemede gerekli olan ışık sistemleri, dekor ayrıntıları, perdeler, fonlar gibi çeşitli konularda uyulması gereken kurallar da belirlenmiştir (Karadağ, 1998: 190).

3. Ankara Halkevi Temsil Şubesi ve Çalışmaları

Ankara Halkevi, başkent Halkevi olmasından dolayı ayrı bir öneme sahiptir ve açıldığı andan itibaren Ankara'nın hareketli kültürel yaşamının en önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Namazgah Tepe'de yer alan binası, mimar Arif Hikmet Koyunlu tarafından I. Ulusal Mimarlık Akımı stilinde tasarlanmıştır. Atatürk, burayı sık sık ziyaret etmiş, yurtdışından gelen konukları burada gerçekleşen gösterilere getirerek Türk kültürünü tanıtmayı amaçlamıştır. Halkevleri, Parti örgütüne bağlı olarak hizmet vermiştir. Buldukları il, ilçe Parti yönetimleri ile kuruluş, düzenleme, işleyiş gibi faaliyetler ortak yürütülmüştür. Ancak, Ankara Halkevi konumundan dolayı direkt olarak CHP Genel Merkezi'ne bağlı hareket etmiştir. Bu durum da Ankara Halkevi'nin önemini artırmıştır. CHP Genel Merkezinde Halkevlerinin açılmasından sonra koordinasyonu sağlamak için kurulan Halkevleri Bürosunun irtibatta yetersiz kaldığı durumlarda Ankara Halkevi diğer evler ile iletişim kurarak gerekli bilgilerin aktarılmasına katkı sunmuştur. Örneğin; Halkevlerinde gerçekleştirilecek temsillerin nasıl olacağı ilk önce Ankara Halkevinde uygulanmış ve diğer Halkevlerine örnek olması sağlanmıştır. Binası ve üyeleriyle örnek teşkil eden bir kurum olmuştur. Pek çok Türk ve Cumhuriyet kültürünü aktaracak oyunlar öncelikle burada sahnelenmiştir. Halkevlerinin açılmasından itibaren Temsil Şubesinin en etkin çalışma alanı bulunduğu bina burası olmuştur (Çeçen, 1990: 136-137; Sağlamtunç, 2005: 245). Bu süreçte kadın ve erkeğin eşit şartlarda olması, kadının iş hayatında yer edinmesi için akşam sanat okulları ve kız enstitüleri açılmıştır. Aynı zamanda Halkevi Çalışma Talimatnamesiyle belirlenen kurallar ile Osmanlı'nın son döneminde yasak olan kadının, erkek ile sosyal ortamlarda bir arada

olma yasağı kaldırılmıştır. Kadın artık temsillerde hem seyirci hem de oyuncu olarak katılımda bulunabilme özgürlüğüne kavuşmuştur. Halkevlerinde sergilenen oyunlarda çoğunlukla amatör oyuncular ve halktan tiyatroya ilgisi olan kişilerden oluşturulan ekipler gönüllülük esasıyla yer almıştır. Ancak başkent Ankara da dahil olmak üzere birçok Halkevinde kadın oyuncu bulunması oldukça zordur. Sahneye çıkmak istemeyen kadınları teşvik etmek için Halkevi başkanları ve üyeleri temsil ve özel günlere eşleriyle katılmıştır. Böylece kadınların da rahatça bu evlere gelmesi sağlanmıştır. Aynı zamanda kadın öğretmenlerin ve memurların da oyunlarda oynaması için destekte bulunulmuştur. Bu süre içinde neredeyse tüm Halkevleri CHP Genel Sekreterliğinden içinde kadın karakterlerin olmadığı oyun gönderilmesini talep etmiş ancak, CHP kadınların teşviki için daha çok uğraşılmasından yana davranarak bu durumu bir vazife olarak görmüştür. Bu sebeple; Halkevlerinde genel olarak sadece rejisör ya da tiyatro öğretmeni olarak çalışan, mesleği tiyatro olan kişilere belirli bir ücret ödenmesine rağmen kadınlara da sahneye çıkmaya teşvik amaçlı emeklerinin karşılığında ücret verilmesi kararlaştırılmıştır (Karakaş, 2015: 347-363). Yapılan çalışmalar ve teşvikler ile kadınların sahneye çıkma isteği gitgide artmış, daha çok temsilde yer almaya başlamışlardır. Aynı zamanda kadınları sahnede görmeye alışık olmayan halk da eğitilmiş ve gösterilen tepkiler ilerleyen süreç içerisinde azalmıştır.

Ankara Halkevinde, Halkevlerinin kurulma amaçları doğrultusunda hazırlanan pek çok oyun sahnelenmiştir. *Türk Tarih Tezi* kavramını temel alarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kendine ait tarihsel kimliğini ortaya çıkarmak için, Türk tarihini anlatmak ve ulusal ruhu güçlendirmek amacıyla *Akın, Mete, Özyurt, Çoban* gibi oyunlar ile Saltanatla Cumhuriyet'i karşılaştıran *Hülleci, O Bir Devirdi, Şeriatçısı, Yanık Efe* gibi oyunlar sahnelenmiştir. Milli Mücadele yıllarında yaşanan olayları halka anlatmak için *Vatan ve Vazife, Mavi Yıldırım, İstiklal* oyunlarının yanı sıra Cumhuriyet dönemini anlatan *Yarım Osman, Sönmeyen Ateş, Şeriye Mahkemesinde* gibi oyunlara da yer verilmiştir. *Havada, Şevketli Ana, Terbiyevi, Kanlı Kavak* gibi Karagöz oyunları ile birlikte, Dünya klasiklerinden uyarlanan *Scapin'in Dolapları, Venedik Taciri, Gülünç Kibarlar, Zoraki Evlenme* gibi oyunlar da pek çok kez sahnelenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, ulusal kimliğini oluştururken Osmanlı tarihinden uzak durarak Orta Asyalı kökeniyle bağ kurmayı hedeflemiştir. 1930'larda özellikle edebiyat eserleri ve tiyatro oyunları da bu doğrultuda şekillenir. Çoğu Atatürk tarafından ısmarlanarak yazılan ve sahnelenen oyunlar büyük etki yaratmıştır. Yeni nesilleri sanatla buluşturan evlerde toplumsal bilinci oluşturmak için Türk kimliği gurur verici, destansı anlatılarla sunulmuştur. Başbuğ'un aktardığına göre; yapılan Birinci Tarih Kongresi'nde Mustafa Kemal Atatürk, Türklerin medeniyetle olan güçlü ilişkisine değinmiş ve sanatın da diğer bütün alanlarda olduğu gibi Osmanlı etkisinden kurtularak yeni bir kimlik edinmesi gerektiğini belirtmiştir (Başbuğ, 2013: 173).

Behçet Kemal Çağlar'ın yazdığı *Çoban* oyunu ilk kez Ankara Halkevinin açılış merasiminde sahnelenmiştir. *Çoban*, iki zamanlı bir oyun olarak yazılmıştır. Birinci kısım, ders çalışan bir Türk çocuğuyla, Tarih Dede arasında gerçekleşen Türk tarihi konuşmalarını kapsar. İkinci kısım ise, küçük çocuğun isteği üzerine Tarih Dede'nin yurdu kurtaran tek bir Türk'ün kahramanlığını anlatmasına odaklanır. Çağlar, oyunda bir çobanın düşmanı yenerek yurdu kurtarmasını işlemiştir. Çoban burada Atatürk'ü ve Türk gencini temsil etmekte ve bu vesileyle güçlü bir savaşıya karşı herhangi bir teçhizatı olmasa dahi yiğitliğiyle kazanan Türk'ün gücünü anlatmaktadır (Buttanrı, 2002: 45, Karadağ, 1998: 147). Yaşar Nabi Nayır, *Mete* oyununda, Mete dönemini konu edinse bile Kurtuluş Dönemi sonrası kurulan düzeni anlatmak için pek çok çağrışımla uygarlığı, vatani korumak için verilen çabayı ve cesareti anlatmıştır. *Mete*, bir anlamda Atatürk'ü de temsil etmektedir. Oyunda, Türk tarihi ve Türk milletinin başarıları da vurgulanmıştır. Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Akın* oyunu da, *Türk Tarih Tezi* kapsamında yazılmış destansı bir oyundur. 4 Ocak 1932'de ilk olarak Ankara Halkevinde sahnelenmiştir. Oyunda kuraklıkla boğuşan halkın özyurda göç etmeleri anlatılır. Yazar, bu olay sırasında ulus bilincini de yerleştirmek amacıyla, Türklerin başına gelen türlü sıkıntılarla nasıl baş ettiklerini övgüyle işlemiştir. Aynı zamanda Osmanlı dönemiyle Cumhuriyet dönemini karşılaştıran öğelere de yer vermiştir. Oyun, Atatürk'ün talebi üzerine yazılmıştır. Atatürk oyunları sadece izlemekle kalmamış yazım aşamasında da inceleyip, yorumlarda bulunmuştur. Hatta bazı metinlerde düzenlemeler yaptığı da bilinmektedir. *Akın* oyunu da düzenleyip, sonunu değiştirdiği metinler arasındadır (Çamlıbel, 1965; Okur, 2018: 392). Yine Çamlıbel'in yazdığı *Özyurt* oyunu ise, Türklerin özyurtları olan Anadolu'ya gelişlerini bir destan gibi anlatır. Özyurda ulaşana kadar pek çok zorlukla karşılaşan, savaşlar ve yokluk yaşayan halkın, bu sorunlara rağmen karşılaştıkları yerli halka hoşgörü, medeniyet, sanat, bilim ve aile olma bilinci gibi yüksek vasıfları kazandırdıkları anlatılmıştır (Okur, 2018: 390-392; Karadağ, 1998: 136-137).

Bu süreçte, Osmanlı döneminin ardından Cumhuriyet dönemiyle birlikte kazanılan hakları, yenilikleri ve insana verilen değerleri anlatan oyunlar da yazılmıştır. Örneğin, Reşat Nuri Güntekin'in *Hüllecı* oyunu, evlilik kurumunun kadınların aleyhine oluşunu vurgulayan bir metindir. Kadını hülle ile kandırmaya çalışan ailesi üzerinden dönemde yaşanan haksızlıklara gönderme yapılmıştır (Nutku, 1993: 290). Yusuf Sururi Eruluç'un yazdığı *Yanık Efe* oyunu ise; savaş sonrası dönemde halkın yaşadıklarını anlatır. Osmanlı döneminden dert yanan halkın, savaştan sonra kavuştuğu huzur da vurgulanmıştır. *Yanık Efe*, yedi kere Ankara Halkevinde sahnelendikten sonra, köylere, küçük yerleşim yerlerine turneye gitmiş ve buralarda yaklaşık beş bin kişi oyunu izlemiştir (Karadağ, 1998: 179). Milli Mücadele yıllarında yaşanan kahramanlıkların anlatıldığı oyunlara da Ankara Halkevinde pek çok kez yer verilmiştir. Bu oyunlardan biri Saim Kerim Kalkan tarafından yazılan *Vatan ve Vazife* oyunudur. Oyunda, vatan uğruna her şeyini geride bırakmayı göze almış bir teğmenin cesareti ve vatan sevgisi anlatılmıştır. Aka Gündüz'ün *Mavi Yıldırım* oyunu da halkın içinden doktor, öğretmen

gibi mesleklere sahip olan ve milli duyguları yüksek kişilerin oluşturduğu Mavi Yıldırım Teşkilatı'nın Milli Mücadele'ye verdiği destekleri anlatmaktadır. Yaşanan zorlu koşullarda doktorların yaralı askerleri tedavi etmesi gibi savaş esnasında gerekli olan tüm görevleri üstlenmeleri ve kahramanlıkları işlenmiştir. Reşat Nuri Güntekin'in *İstiklal* oyununda ise, Türklerin onur ve haysiyetleri için yaşadıkları, vatanları için gerekirse ölecekleri teması ele alınmıştır. Osmanlı Devleti tarafından kabul edilen kapitülasyonların ülkeyi nasıl dışarıya bağımlı hale getirdiğine değinilmiş ve Cumhuriyet döneminde ülkenin bağımsızlığı için verilen savaşlar anlatılmıştır. Osmanlı Devleti'nin halka yaşattığı problemlere ve acılara değinerek, Cumhuriyet'in ilanının ne denli önemli olduğunu anlatan oyunlar da yazılmıştır. Bu oyunlardan biri Aka Gündüz'ün yazdığı *Yarım Osman* oyunudur. Oyunda, bir köy yerinde Osmanlı Devleti'nin yaptırımları ile halkın düştüğü durum ve halkın bu zor durumdan çıkma çabası anlatılır. Halkın dik duruşu ve Mustafa Kemal'in peşinden gitmeleri vurgulanmıştır. Nahit Sırrı Örik ise, *Sönmeyen Ateş*'te, Mustafa Kemal'in millete ve zafere olan inancını anlatmıştır (Başbuğ, 2013: 102-231, Karadağ, 1998: 135-153).

Ankara Halkevinin öncülük ettiği Karagöz oyunları da köylere ve küçük yerleşim birimlerine götürülerek buralarda oynanmıştır. Bu oyunlara Köycülük Şubesi üyeleri de dahil olmuş, halkın hem kaynaşması hem de tiyatroya alışması amaçlanmıştır (Karadağ, 1998: 104). Ayrıca, Orta Oyunu ve Kukla oyunları da ülkenin her köşesinde oynanmıştır.

"Halkevleri Kukla ve Karagözün araştırılıp, gün ışığına çıkartılması ve yaygınlaştırılması doğrultusunda önemli görevler üstlenmişlerdir. Kukla ve Karagöz oyunları halkevleri faaliyetleri içinde önemli bir yer tutmakta, bu gösteriler halkı eğlendirmek, duygusal bir birlik kurmak için birer araç olarak kullanılmakta; halk tarafından ilgi ile izlenmektedirler (Bayraktar, 1999: 105)."

Atatürk'ün talebiyle ilk Türk operası olan *Özsoy Operası Op. 9*, 1934 yılında Münir Hayri Egeli tarafından yazılmış ve Ahmed Adnan Saygun tarafından bestelenmiştir. *Özsoy operası*; İran'ın Şehname destanından esinlenilerek Türkiye ve İran'ın dostluğunu tarihsel kökenleriyle anlatır. İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye'ye gelmesi ile Ankara Halkevinde 19 Haziran 1934'te sahnelenmiştir. Saygun, aynı yıl içinde Atatürk'ten gelen sipariş üzerine *Taşbebek Operası'nı* da bestelemiştir. Bu operada ise; yeni Cumhuriyet insanının doğuşunu anlatmıştır. Operalar, Ankara Halkevinde sahnelenmiş ve Saygun da orkestrayı yönetmiştir (Okur, 2018: 394; <https://www.aassm.org.tr/tr/ahmedadnansaygun/41/1>).

1932-1950 yılları arasında Halkevlerinde 12350 oyunun sahnelendiği tespit edilmiştir. Tunalı'nın aktardığına göre; bu süreçte izleyicilerin uyması gereken kurallar da *Halkevleri Temsil Kolları Kılavuzu* adıyla çıkarılan kitapla belirlenmiştir. Temsillere tam saatinde gelinmesi, geç kalanların salona alınmaması, temsil sırasında herhangi bir yiyeceğin tüketilmemesi ve gürültü yapılmaması bu kurallar arasında yer almıştır (Tunalı, 2013: 8).

Ankara Halkevinde temsil çalışmaları için verilen uğraşlar sadece sahnelemeyle kısıtlı kalmamıştır. 1944 yılından itibaren amatör oyunculardan yetenekli olanların gelişmesi için haftada dört gün süren tiyatro kursları da açılmıştır. Bu kurslarda Nurettin Sevin; *Tiyatro Bilgisi ve Konuşma*, Süleyman Tamer; *Müzik, Koro ve Tiyatro*, Tarık Levendoğlu; *Tiyatro, Dekor ve Kostüm*, Ertuğrul İlgin; *Reji ve Mimik* dersleri vermiştir. 1945 yılında ise daha geniş kapsamlı tiyatro çalışmaları ve dersleri sürdürülmüştür. Daha önce verilen derslere ek olarak, Nüzhet Şenbay; *Diksiyon*, Nurettin Sevin; *Tiyatro Bilgisi ve Tiyatro Mazisi (projeksiyonlu)*, Süleyman Tamer; *Ses Korosu*, Ertuğrul İlgin; *Aktör, Mahir Canova; Mimik* üzerinde çalışmıştır. Sahnelenen oyunların daha iyi anlaşılması, sahneleme sürecinde oyun incelemesinin ayrıntılı yapılabilmesi için Ankara Halkevinde çeşitli seminer ve konferanslar da verilmiştir. Bu konferanslar arasında; İngiliz Kültür Heyetinden Mr. B. C. Buckler'ın verdiği; *Shakespeare* konulu konferans, İngiliz Lord Dun Sany tarafından verilen; *Tiyatro Yazmanın Tekniği* konulu konferans, Fransız tiyatro yönetmeni Jacques Copeau'nun; *Muharrir ve Aktör, Mizansen Prensipleri ve Racen'in Berenice'inden Kıraat* konulu konferansları yer almıştır (Karadağ, 1988: 154).

SONUÇ

Ankara Halkevi, Halkevlerinin kapanış sürecine kadar oldukça etkili bir çalışma yürütmüştür. Dokuz şubenin tamamı aktif olarak çalışmış ve halk yüksek oranda katılım göstermiştir. Başkentte yer almasından dolayı öncü konumunda olmuştur. Ayrıca yurtdışından gelen pek çok konuğun ve devlet insanlarının sürekli ziyaret etmesi sebebiyle; Türkiye Cumhuriyeti'ni özellikle kültürel anlamda tanıtmaya görevini de üstlenmiştir. Burada yetişen sanatçılar ve aydınlar sahnelenen temsillerle, yayımlanan dergilerle, verilen konferanslarla her insanın ilgi alanına göre faydalanabileceği bir kültür yuvasını inşa etmiş ve ülkenin geleceği için önemli adımların atılmasını sağlamışlardır. Büyük bir binaya sahip olan Ankara Halkevi, halkın kütüphane ve ders çalışma ihtiyacını karşılayacak, çeşitli spor etkinlikleriyle iyi vakit geçirmelerini sağlayacak alanlarıyla da kapsamlı bir kültür merkezi olmuştur.

Halkevlerinde tiyatro alanında yapılan çalışmaların tümü, Türk tiyatrosunun gelişimini büyük oranda etkilemiştir. Oluşturulan oyun dağarcığı ile büyük bir birikim elde edilmiş ve sonraki kuşakları da etkileyecek tiyatro anlayışının temelleri atılmıştır. Halkın evlerinde yetişen pek çok tiyatro insanı daha sonra Şehir Tiyatroları, Devlet Tiyatroları gibi kurumlarda uzun süreler görev almış ve yeni tiyatrocuların yetişmesini sağlamışlardır.

Çok partili döneme geçilmesinin ardından iktidara gelen Demokrat Parti, Halkevlerini CHP iktidarının bir uzantısı olarak görmüştür. Bu sebeple devletin bütçesinden destek olmak istemedikleri için önce etkinliklerin yapılması durdurulmuştur. Maddi zorluk içine düşen evler, dergilerini çıkaramamaya, köylere yapılan gezileri azaltmaya, sahne çalışmalarını durdurmaya

başlamıştır. Neredeyse bütün etkinliklerin durma noktasına geldiği bu süreçten kapanışa kadar yalnızca kütüphaneler hizmete devam etmiş ve halkın okumasına katkıda bulunmuştur. Daha sonra 1951’de evlerin kapatılması kararı alınmıştır. CHP, bu süreçte Halkevlerini bağımsız bir vakıf haline getirmek için birçok çalışma yapmış olsa da başarılı olamamıştır. Halkevlerinin tüm varlığı devlet hazinesine aktarılmış ve binaları da farklı amaçlarla kullanılmıştır (Çeçen, 1990: 234-237; Kara, 2006: 141). Demirbaş eşyalar hastaneler, okullar gibi devlet kurumlarına verilmiş, kitaplar ve sahne, müzik, spor şubelerinin kullandığı malzemeler Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmiştir. Kullanılan arsalar, çeşitli büyüklükteki topraklar resmi kurumların inşası için kullanılmış ve hazırda bulunan binalar kiralanmak üzere boşaltılmıştır. Ayrıca ihtiyaçtan fazla olan mülkün satılması yönünde karar alınmıştır. Konumundan ötürü Ankara Halkevi’nin binasının, demirbaşının ve diğer malzemelerinin nasıl değerlendirileceğine dair karar Maliye Bakanlığı’na bırakılmıştır (Çeçen, 1990: 254). Halkodaları ise, küçük yerleşim yerlerinde halkın katkılarıyla kurulduğu için, bulunduğu bölgenin belediyesine ya da muhtarlıklara devredilmiştir (Kara, 2006: 135).

Halkevleri, daha sonra ikinci kez açılarak tekrar faaliyet göstermeye başlasa da Cumhuriyet’in kuruluş sürecinde yarattığı etkiyi tekrar elde edememiştir. Atatürk’ün ilkelerini yaymak ve halkın gelişimini sürdürmesi için ülkenin aydınları ile tekrar kurulan halkın evleri karşı görüşten pek çok tepki almış, devletten destek görememiş ve tek parti döneminde gerçekleştirdiği kültürel devrimi tekrarlayamamıştır. Bu süreçte tüm eğitim ve kültür hizmetleri devlet tarafından bakanlıklar ile sürdürülmeye başlanmış ve Halkevlerinin çalışmaları engellenerek tamamen işlevsizleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Arıkan, Z. (1999, Mart). Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi. *Atatürk Yolu Dergisi*. Elde Edilme Tarihi: 11 Ekim 2022, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ankuayd/issue/1858/22625>
- Başbuğ, E. D. (2013). *Resmi İdeoloji Sahnede Kemalist İdeolojinin İnşasında Halkevleri Dönemi Tiyatro Oyunlarının Etkisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bayraktar, N. (1999). *Halkevlerinin Ülke Kültürüne, İnsanın Gelişimi ve Dönüşümü Açısından Katkıları ve Öneriler*. Ankara: Halkevleri Yayınları.
- Buttanrı, M. (2002, Haziran). Atatürk'ün Tarih Tezinin Devrindeki Tarihi Tiyatro Eserlerine Yansıması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Elde Edilme Tarihi: 11 Ekim 2022, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ogusbd/issue/10981/131436>
- Çamlıbel, F. N. (1965). *Akın*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Çeçen, A. (1990). *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Dinç, S. (2008, Eylül). Atatürkçü Düşünce Sistemine Göre Halkçılık İlkesi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*. Elde Edilme Tarihi: 11 Ekim 2022, https://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_ataturkcu_dusunce_sistemi_halkcilik.pdf
- Evcin, E. (2011, Temmuz). Atatürk'ün Güzel Sanatlara ve Sanatçılara Bakışı. *Atatürk Yolu Dergisi*. Elde Edilme Tarihi: 20 Ekim 2022, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ankuayd/issue/1842/22470>
- Kara, A. (2006). *Cumhuriyet Döneminde Kalkınmanın Mihenk Taşı Halkevleri 1932-1951*. Ankara: Bizbize Yayınları.
- Karadağ, N. (1998). *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951)*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Karadağ, N. (1988, Ağustos). 1932-1951 Yılları Arasında Halkevleri Tiyatro Çalışmaları. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*. Elde Edilme Tarihi: 3 Ekim 2022, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tad/issue/11490/136910>
- Karakaş, Ö. (2015, Mart). Halkevlerinin Merkezden Kadınsız Piyas Talebi Üzerine Bazı Değerlendirmeler. *Celal Bayer Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Elde Edilme Tarihi: 20 Ekim 2022, <https://search.trdizin.gov.tr/yayin/detay/173066/halkevlerinin-merkezden-kadinsiz-piyas-talebi-uzerine-bazi-degerlendirmeler>
- Nutku, Ö. (1993). *Dünya Tiyatrosu Tarihi Cilt II*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Okur, M. (2018, Aralık). Halkevlerinin Kültür Faaliyetlerinde Edebi Metinlerin Rolü. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*. Elde Edilme Tarihi: 11 Ekim 2022, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mahder/issue/41054/484453>
- Olgun, K. (2019). *Türkiye'de Halkevleri Gerçeği*. Ankara: İksad Yayınları.
- Sağlamtunç, T. (2005). Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluş Yıllarındaki Kültür Politikası ve Başkent Ankara. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*. Elde Edilme Tarihi: 11 Ekim 2022, <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/75/75>
- Sarınay, Y. (2005). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tunalı, S (2013, Haziran). Halkevlerinde Yürütülen Sanat Çalışmaları (1932-1950). *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Elde Edilme Tarihi: 11 Ekim 2022,

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/trakyasobed/issue/30216/326173>

Yaşar, H. (2016). Halkevlerinin Tiyatro Faaliyetleri Ve Sinop Halkevi Örneği. *Cappadocia Journal Of History and Social Sciences*. Elde Edilme Tarihi: 20 Ekim 2022,

https://cahij.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=23098

<https://sozluk.gov.tr/> Elde Edilme Tarihi: 11 Ekim 2022.

<https://www.aassm.org.tr/tr/ahmedadnansaygun/41/1> Elde Edilme Tarihi: 20 Ekim 2022.